

Rivista critica di clinica medica 1916, No. 43.

DOMENICO DE SANDRO. *Tre nuovi segni della sciatica: dolore gluteo da pressione del punto soprapopliteo; rotazione all' esterno della gamba e piede o innalzamento del tallone nel cammino laterale: flessione dorsale delle dita del piede nella deambulazione.* — Wordt vervolgd.

G. BARBENSI. *La patogenesi degli edemi renali.* — Wordt vervolgd.

WOLFFENSBERGER.

BOEKAANKONDIGINGEN.

A. VON TSCHERMAK, *Allgemeine Physiologie*. Bd. I. Berlijn. J. SPRINGER, 1916. Prijs 10 mark.

Er is een tijd geweest, dat boeken geschreven werden, opdat men ze in hun geheel zou lezen en dat het een genot was dit te doen. Een dergelijk boek op het wetenschappelijk gebied, dat men tegenwoordig als „algemeene physiologie” pleegt aan te duiden, is bijv. CL. BERNARD's werk „Leçons sur les phénomènes de la vie, communs aux animaux et aux végétaux”. En hoewel in sommige opzichten van twijfelachtige waarde, is ook VERWORN's „Allgemeine Physiologie” een boek, waar gang in zit; met denkbeelden; van aangename stijl; met genoeg lacunes om het soms al te didactischpedante van den betoogtrant te compenseeren. Kortom, een boek, dat men lezen kan; beginnen te lezen, doorlezen, en ten einde lezen; waar men zich nijdig bij kan maken, maar dat men ten slotte ter zijde zal leggen met het voldane gevoel van allerlei wetenswaardigs, in belletristischen vorm gegoten, tot zich genomen te hebben.

Daarna wage men een poging om het zooveen verschenen boek van TSCHERMAK, dat denzelfden titel draagt, ter hand te nemen...! Dan krijgt men onmiddellijk den zekeren indruk, dat dit niet geschreven is om gelezen te worden. Het is een afschrikwekkend voorbeeld van voortreffelijk ingedeelde, tot tergens toe gedocumenteerde geleerdigheid. Onder elke bladzijde staan minstens een handhoog fijngedrukte noten, behalve de uitvoerige bronnenvermelding aan het eind van elke paragraaf.

En wat de indeeling betreft — wil men bijv. iets weten over de electrochemie van eiwitten, dan zoek men Kapitel II, Teil 2, D, II, 4. De voortreffelijkheid der stelselmatige indeeling gaat zóó ver, dat elk paragraafje, waarvan het begin door een vet hoofdje aangeduid wordt, een artikeltje op zichzelf vormt, dat men afzonderlijk kan gebruiken, waarin men zeer volledig alles vindt, wat men over het onderwerp wenschen kan, en dat men als zoodanig lezen kan en in zich opnemen. Maar een geheel vormt deze oneindige reeks van met groote en kleine letters, groote en kleine cijfers onderscheiden paragraafjes niet. De stof van het boek is streng analytisch behan-

deld: goed uit elkander gehouden en logisch in onderdeelen gescheiden. Maar versmolten zijn die onderdeelen niet: eenheid vormt de inhoud niet; het boek bestaat uit eën achterelkander geriste kralenreeks, maar vormt geen geheel.

Dit neemt niet weg, dat er in de opvattings- en behandelingswijze wel degelijk gelijkheid is, en dat uit den leidenden gedachtengang de natuurkundige en physico-chemische voorkeur van den schrijver overal duidelijk blijkt. En er staat een schat van kennis in; zoowel de letter- en geschiedkundige opgaven, als de verwerkte feitenmassa is eerbiedwaardig, en men zal geen enkel der hoofdjcs raadplegen, zonder een goeden oogst van materiaal.

Uit den inhoud vermeld ik hier de volgende zeer uitvoerige en met bijhaling van alles wat maar denkbaar is, behandelde onderwerpen. Het eerste hoofdstuk geeft de algemeene kenmerken van het leven, welke samengevat worden als een *dubbelzinnige, eigenwettige zelfverandering*. Hier worden theoretische vragen, zooals: de herkomst van het levende, de aard van het leven, behandeld, maar ook en vooral: de algemeene gebeurtenissen, welke de stof- en energie-opneming (anabolie en anergesie) tegenover de stof- en energie-uitgaaf (katabolie, katenergesie) vormen, en de regelen, waaronder deze geschieden (ektropie, entropie, kringprocessen), streng natuurkundig uiteengezet. Het tweede hoofdstuk brengt de natuurkundige en physico-chemische eigenschappen van het protoplasma. Aggregaattoestand en „vormoord” ervan worden op kolloïd-chemischen grondslag nauwkeurig uitgeplozen; de electrochemische eigenschappen, zooals: chemische reactie, rol der verschillende ionen, en ionen-combinaties en -antagonismen, behandeld. Als derde hoofdstuk volgt de analytisch-chemische samenstelling van de levende stof. Hier wordt allereerst aandacht gewijd aan de vraag, of de levende stof een scheikundige verbinding (chemisch individu) of een scheikundig complex (een: „samengesteld scheikundig-heterogeen stelsel van naast elkaar aanwezige fasen”; ZWAARDEMAKER) is. Dan wordt de elementair-analyse van de levende stof gegeven: bouwstenen en bouwsteenanalyse; watergehalte, zoutgehalte, koolhydraten, vetten en lipoiden, eiwitten en fermenten.

In samenvatting is VON TSCHERMAK's boek een beknopt, samengedrongen naslagwerk, waarin men alles vindt en gemakkelijk vinden kan, wat met de algemeene vraagstellingen over aard en natuur- en scheikundigen bouw van de levende stof ook maar eenig verband houdt, of tot de kennis en het begrip daarvan ook maar eenigszins kan bijdragen. De literatuur-opgaven, welke veroorloven tot de bronnen op te stijgen, schijnen mij nauwkeurig, en, voor zoover dit doenlijk is, volledig. Ook Nederlandsche onderzoekers worden ver-

meld. Een, als bijna ongeloofelijk aandoënd, verzuim, zooals VERWORN, in het bovengenoemde boek ¹⁾, in een aan de ontwikkelingsgeschiedenis van het fysiologisch onderzoek gewijd hoofdstuk begaat, waar hij er in slaagt, den naam van DONDERS weg te laten, heb ik bij TSCHERMAK niet gevonden.

Kortom ik kan dit werk van TSCHERMAK niet aanraden voor ontspannende lezing. Maar als stapelplaats van feitenkennis, onontbeerlijk voor de grondslagen en voorvragen der fysiologie, is het een kostbaar bezit.

G. VAN RIJNBERK.

Therapeutisches Taschenbuch für die Kinderpraxis von Prof. Dr. B. SALGE, VIIte Auflage. Berlin. FISCHER's Medizinische Buchhandlung, 1916. Prijs 4.25 mark.

Wie zich, afgaande op den naam van den bewerker, mocht laten verleiden dit boekje te koopen, zal zeer teleurgesteld worden. „De practicus, die de noodige klinische kennis van de kindergeneeskunde bezit”, zal zich onder het lezen dikwijls verbazen en hij zal misschien het titelblad nog eens opslaan, om te zien of dit wel een zakboekje is voor de behandeling van zieke *kinderen*. Immers, herhaaldelijk worden voorgeschreven oude, roode wijn, sterke koffie, champagne, kuren op badplaatsen of in het hooggebergte. De schrijver houdt niet van stilzitten. Zoo moet een kind met mazelenpneumonie (en het zijn meestal juist de stumperds, die deze verwikkeling krijgen) 3 à 4 maal daags een bad met koude overgietingen of warme inwikkelingen ondergaan; helpt dit niet, dan aderlatingen van 30—80 cM³. Een kind met enuresis moet, als de gebruikelijke behandeling niet helpt, dagelijks 2 à 3 minuten aan de beenen worden opgehangen!

Ziekenbehandeling is altijd subjectief; maar ik geloof niet, dat een verstandig arts een kind met enteritis bij mazelen zal laxeerren (bldz. 116) of een kind met pavor nocturnus 's avonds met koud water zal laten plassen; evenmin, dat hij bij chronische nephritis gedurende 4 à 6 weken bedrust en streng melkdiët (bldz. 107) zal voorschrijven.

Men kan niet verwachten iedere bestaande behandelingswijze in een dergelijk zakboekje aan te treffen, doch is het te veel geëischt, dat bij lues de salvarsaan-, bij cerebrospinaal-meningitis de serumbehandeling, bij furunculose de vaccinothérapie worden genoemd?

Van pyelitis wordt geen melding gemaakt, doch vermoedelijk wordt met cystitis hetzelfde bedoeld. De behandeling van chronisch eczeem, van spasmophilie, van pylorospasmus zijn volmaakt onvol-

¹⁾ In de mij ter beschikking staande 5de uitgave.